

The Hebrew University of Jerusalem

Syllabus

The Jews in the Middle Ages: under Crescent and Cross - 13124

Last update 25-08-2016

HU Credits: 4

Degree/Cycle: 1st degree (Bachelor)

Responsible Department: history of jewish people & contemporary jewry

Academic year: 0

Semester: Yearly

Teaching Languages: Hebrew

Campus: Mt. Scopus

Course/Module Coordinator: Israel Yuval Miriam Frenkel

Coordinator Email: mfrenkel@pluto.msc.huji.ac.il

Coordinator Office Hours: Monday 14.00-15.00

Teaching Staff:

Prof Israel Yuval
Prof Miriam Frenkel

Course/Module description:

An introduction to the history of the Jews in the Middle Ages under Islam and Christianity

Course/Module aims:

Provide basic familiarity with the Middle Ages and accepted methods in historical study

Learning outcomes - On successful completion of this module, students should be able to:

ability to read and discuss secondary sources independently

Attendance requirements(%):

100

Teaching arrangement and method of instruction: Lecture accompanied by power point

Course/Module Content:

see hebrew

Required Reading:

Reading of required readings as marked on the syllabus

בצל הסהר והצל-ב- חיי היהודים בימי הביניים בארצות האסלאם ובאירופה הנוצרית

סילבוס לשנת הלימודים 2015/16

19.10 (בי'): ימי הביניים : בין מה למה? מה הם ימי הביניים היהודיים? (אלישבע)

היסטוריה ותיקוף; היסטוריה יהודית? תדמית התקופה; משמעות השם; בעיות יסוד המיוחדות לתקופה.

ח"ה בן-ששון, 'ימי הביניים היהודיים - מה הם?' בתוך: הנ"ל, רצף ותמורה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 378-359.

י' כ"ץ, 'מקומם של ימי הביניים בתולדות ישראל', בתוך: מ' בר-אשר (עורך), מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 209 - 225

ש' בארון, 'גטו ואמנציפציה. האם עלינו לשנות את ההשקפה המסורתית?' בתוך: הנ"ל: ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 51 - 61
Marina Rustow and Elisheva Baumgarten, "Comparative Medieval Perspectives," In *The Bloomsbury Companion to Jewish History* (London, 2014).

21.10(ד'): מסגרות המקום (מרים)

יהודים וגאוגרפיה; מפת היישובים היהודיים בשלהי העת העתיקה; נפילת האימפריה הרומית; כיבוש האסלאם; העולם החדש ומיקומם של היהודים בו.

Peter Brown, *The World of Late Antiquity*, London 1971, Chapter XIV, pp. 172-187.
שלמה נאמן, כיצד צמחה תרבות המערב? מבט על ההיסטוריה של ימי הביניים, תל אביב 1981, עמ' 22-39.

אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערבים, תל אביב 1996, עמ' 49-73.

ש' בארון, 'הרהורים על הדימוגרפיה ההיסטורית של היהודים בימי קדם ובימי הביניים', בתוך: נתיבי הגות ותרבות. ספר היובל ל"א טרטקובר, תל-אביב 1970, עמ' 31 - 45.

26.10 (ב'): העולם היהודי בעקבות כיבושי האסלאם (מרים)

עלייתו והתגבשותו של עולם האסלאם; המרכז הבבלי מול המרכז הארץ-ישראלי; עליית המרכזים החדשים בצפון אפריקה, מצרים וספרד - מיתוסים ומציאות.

אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערביים, תל אביב 1996, עמ' 61-91.

ירחמיאל ברודי, צוהר לספרות הגאונים, תל אביב 1998, עמ' 13-43 (פרק ראשון).

משה גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (634-1099), תל-אביב תשמ"ג, כרך ראשון, עמ' 405-451.

א' גרוסמן, ראשות הגולה בבבל בתקופת הגאונים, ירושלים תשמ"ד, עמ' 45 - 57, 75 - 80, 97 - 99.

G.D. Cohen, *The Book of Tradition (Sefer Ha-Qabbalah)*, London 1969, pp. XLIII-L, LVI-LXII העברית עמ' 46-5.

G.D. Cohen, 'The Story of the Four Captives*', *PAAJR*. 29 (1961), pp. 55-131

28.10(ד'): צמיחת המרכזים החדשים במערב (אלישבע)

היהודים באיטליה; עליית המרכזים החדשים בספרד, צרפת ואשכנז - מיתוסים ומציאות.

א' גרוסמן, 'הגירת יהודים אל גרמניה והתיישבותם בה במאות ט"א', בתוך: א' שנאן (עורך), יצחק חן ואורה לימור (עורכים), לידתה של אירופה, האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ג.

א' גראבויס, 'דמותו האגדית של קארל הגדול במקורות העבריים של ימי הביניים', תרביץ, לו (תשכ"ז), עמ' 22 - 58

Joshua Holo, *Byzantine Jewry in the Mediterranean Economy* (Cambridge, 2009).

Julia H.M. Smith, *Europe after Rome* (Oxford, 2005), 253-292

Rosamond McKitterick, *The Early Middle Ages* (Cambridge, 2001), 1-20.

11.2(ב'): בין נצרות ליהדות - שיח דתות (ישראל יובל)

העמדה התיאולוגית; ועידות הכנסייה; הבולות האפיפיוריות; החוק הקאנוני.

מתי א-ג, כא-כח.

J. Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, New York 1934, pp. 307-344.

ק' סטאו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים תשנ"ז, עמ' 15 - 46.
ג' כהן, כעיוור במראה: היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 27 - 92.

11.4(ד'): בין אסלאם ליהדות - שיח דתות (מרים)
קווי הדמיון ונקודות השוני, שתי דתות אברהמיות, הסברים אפשריים למקור הדמיון.

מייקל קוק, מוחמד, ירושלים תשנ"ג, פרק 2, עמ' 21-31.
יצחק גולדציהר, הרצאות על האיסלאם, 9-19, 26-29.
אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערביים, עמ' 81-91.

11.9 (ב'): הפולמוס הדתי בין היהדות לנצרות (אלישבע)
הספרות התלמודית הופכת לנושא בויכוח; הויכוח נגד התלמוד; ויכוח פאריז; ויכוח ברצלונה; יצירתו של ריימונדוס מארטיני והשלכותיה.

ע' פונקנשטיין, 'התמורות בויכוח הדת שבין היהודים לנוצרים במאה הי"ב', ציון, לג (תשכ"ח), עמ' 125 - 144

י. בער, 'לביקורת הויכוחים של ר' יחיאל מפאריז ושל ר' משה בן נחמן', תרביץ, ב (תרצ"א), עמ' 171 - 184

ג'. כהן, כעיוור במראה. היהודי בתפיסה הנוצרית בימי הביניים, ירושלים תשס"ב, עמ' 281-323

D. Berger, 'Christian Heresy and Jewish Polemic in the 12th and 13th Centuries',
Harvard Theological Review, 68 (1975), pp. 287 - 303

11.11 (ד'): הפולמוס בין היהדות לאסלאם (מרים גולדשטיין)
מה הוא פולמוס דתי ולמי הוא נועד? מקומו של הפולמוס בתרבות האסלאמית; אבן חזם אלאנדלוסי, סמואל אלמגרב, סיפורי הנזיר בחירא.

חזה לצרוס יפה, עולמות שזורים; ביקורת המקרא המוסלמית בימי הביניים, ירושלים 1998, עמ' 13-60.

ברנרד לואיס, היהודים בעולם האסלאם, ירושלים 1996, עמ' 64-98 (פרק שני).
16.11 (ב') מעמד המשפטי של היהודים בארצות האסלאם
אנשי ספר ובני חסות; מתפיסה דתית למעמד משפטי; שיטת החסות: עקרונות ומציאות.
מרק כהן, בצל הסהר והצלב, חיפה 2001, עמ' 97-127.
C. Cahen, 'Dhimma', *Encyclopedia of Islam*, II, 1983, pp. 227 -231.
Gustav Von Grunebaum, 'Eastern Jewry under Islam', *Viator*, II (1971), pp. 365-372.
ברנרד לואיס, היהודים בארצות האסלאם, ירושלים 1996, עמ' 63-11 (פרק ראשון).

18.11(ד') מעמד של היהודים בארצות הנצרות והשינויים ביחס הכנסייה כלפי היהודים במאות יב-ג המורשת של החקיקה הרומית; גזירות להגבלות דתיות ולהמרת דת באיטליה, בביזנטיון ובצרפת; שיעבוד היהודים בקיסרות הרומית הקדושה; אווירת הרחוב והשתקפותה בדרשה ובאמנות התקופה. עמדת האפיפיורים הגדולים; אינוקנטיוס הג' והועידה הלאטרנית הרביעית; מדיניותם של הונוריוס הג', גרגוריוס הט' ואינוקנטיוס הד'; חוקי היהודים של הכנסייה.

א' לינדר, 'החוק הרומי בחקר תולדות עם ישראל', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, (תשמ"ד), עמ' 243-257.

ש' בארון, "מלוא הריבונות האפוסטולית" ו"שעבוד היהודים" בימי הביניים, בתוך: ספר יובל ליצחק בער במלאת לו שבעים שנה, ירושלים תשכ"א, עמ' 102 - 124 (eq&הנ"ל, ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית, ירושלים תשנ"ו).

D. Abulafia, 'The King and the Jews - The Jews in the Ruler's Service', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 43-53

F. Lotter, 'The Scope and Effectiveness Imperial Jewry Law in the High Middle Ages', *Jewish History*. 4 (1989), pp. 31-58

S. Grayzel, *The Church and the Jews in the XIIIth Century, I*, Philadelphia 1933, pp. 9-83

Guido Kisch, *The Jews in Medieval Germany A Study of Their Legal and Social Status* : New York 1970, pp. 129-153.

S. Grayzel, 'The Papal Bull Sicut Judeis', *Studies and Essays in Honor of Abraham A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-32

ק' סטאו, 'שנאת ישראל או אהבת הכנסיה: גשת האפיפיורים ליהודים', בתוך: ש' אלמוג (עורך), שנאת ישראל לדורותיה, ירושלים תש"ם, עמ' 91 - 111.

23.11 (ב') צמיחתה של הקהילה היהודית בארצות האסלאם ומוסדותיה (מרים).
רעיונות היסוד של הקהילה; מוסדות הקהילה המקומית; הנהגות אזוריות.

י' בער, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 - 41.
ח"ה בן ששון, 'מקומה של הקהילה' - העיר בתולדות ישראל, הקהילה היהודית בימי הביניים, ירושלים תשל"ו, עמ' 7 - 23.
ש"ד גויטיין, חברה ים-תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 109-168.
מ' בן ששון, 'קשרי מגרב-מזרח במאות הטי"ה-הי"א: נאמנות, מחויבות, שותפות', פעמים, 38 (תשמ"ט), עמ' 35 - 48.
מ' בן ששון, 'ההנהגה העצמית של היהודים בארצות האסלאם במאות ה-7 עד ה-12', בתוך: א' גרוסמן וי' קפלן (עורכים), קהל ישראל. השלטון העצמי היהודי לדורותיו, כרך ב', ירושלים תשס"ב, עמ' 11 - 55.

25.11 (ד') כלכלת היהודים בארצות האסלאם (מרים)
מעובדי אדמה לסוחרים; היהודים במסחר הבין לאומי; הדרך היהודית להודו; טכניקות מסחריות מתוחכמות; מעמדו החברתי של הסוחר; בנקאות; בעלי מלאכה. גיוון כלכלי.

ש"ד גויטיין, " מסחר היהודים בים התיכון בתחילת המאה האחת עשרה", תרביץ לו' (תשכ"ז), עמ' 366 ואילך; לז' (תשכ"ח), עמ' 48 ואילך.
S. D Goitein and M. A Friedman, *India Traders of the Middle Ages; Documents from the Cairo Geniza*, leiden-Boston 2008, pp. 3-25.

J. Fischel, *Jews in the Economic and Political Life of Medieval Islam*, London 1937, pp. 1-37

(התאריך האחרון למסירת דו"ח הקריאה . פרסום משוב ראשון)
30.11 (ב') הקהילה ומוסדותיה בארצות הנצרות
י' בער, 'היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים', ציון, טו (תש"י), עמ' 1 - 41
א' גרוסמן, 'הקהילה היהודית באשכנז במאות ה-10 וה-11', בתוך: א' גרוסמן ו' קפלן (עורכים),
קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 57 - 74
א' גראבויס, 'הנהגת הפרנסים בקהילות צפון צרפת במאות ה-11 וה-12', בתוך: א' גרוסמן ו' קפלן
(עורכים), קהל ישראל, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' 75 - 84
Katrin Kogman Appel, *A Mahzor from Worms*, Cambridge, 2012, ch. 2

12.2 (ד') הפעילות הכלכלית של היהודים בארצות הנצרות (אלישבע)
מסחר היהודים; התמורות בעקבות מסעי הצלב; הצמצום בהיקף הפעילות המסחרית; המעבר לעסקי
הלוואה בריבית; המשכונאות; תפקידה של ההלוואה בריבית בממלכות הפאודליות; השתלבות במהלכי
הכלכלה העולמית במערב אירופה ובמזרחה; הבנקאים היהודים ואצילי הסוחרים; האנומאליה של
פרנסות היהודים בימי הביניים, נסיבותיה ומשמעותה לזמנה ולזמנים מאוחרים.

מ' טוך, 'כלכלתה של גרמניה במאות ה-13 - 14; סביבה ומסגרת לפעילות הכלכלית של היהודים',
בתוך: נ' גרוס (עורך), יהודים בכלכלה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 87 - 95
ח' סולוביצ'יק, הלכה, כלכלה ודימוי עצמי: המשכונאות בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 9 - 24
H. Soloveitchik, 'Halakha, Taboo and the Origin of Jewish moneylending in
Germany', in: C. Cluse (ed.), *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to
Fifteenth Centuries)*, Turnhout 2004, pp. 295-303
ק' סטאו, מיעוט בעולם נוכרי, ירושלים 1997, עמ' 203 - 222
J. Shatzmiller, *Shylock Reconsidered. Jews, Money Lending and Medieval Society*,
Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990, pp. 43-99
Michael Toch, *The Economic History of European Jews*, Leiden 2013, 177-239
Joseph Shatzmiller, *Cultural Exchange. Jews, Christians and Art in the Medieval
Marketplace*, Princeton 2013, 7-21, 22-44

12.7 (ב') מסעי הצלב (איריס שגריר)
איריס שגריר, מסעי הצלב, היסטוריה והיסטוריוגרפיה, רעננה, האוניברסיטה הפתוחה, 2014

12.9 (ד') השפעתם של מסעי הצלב על חיי היהודים באירופה (אלישבע)
ר' חזן, מסע הצלב הראשון והיהודים, ירושלים 2000, עמ' 15 - 45.
ישראל יובל, שני גויים בבטן, תל אביב 2000, 108-150.

14.12 הצלבנים במזרח והשפעתם על חיי היהודים בו (מרים)
איריס שגריר, מסעי הצלב, היסטוריה והיסטוריוגרפיה, רעננה, האוניברסיטה הפתוחה, 2014, עמ'
203-248; 306-309.

יהושע פראוור, תולדות היהודים בממלכת הצלבנים, ירושלים, יד בן צבי, 2000, עמ' 244-272
16.12 (ד') : היהודים בספרד הנוצרית (יוסף קפלן)
21.12 (ב') כליו של ההיסטוריון: המקורות שבעזרתם נכתבה ונכתבת ההיסטוריה של יהודי ארצות
האסלאם (מרים)

ש.ד. גויטיין, חברה ים תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 35-58.
23.12 (ד') המקורות שבעזרתם נכתבה ונכתבת ההיסטוריה של יהודי אירופה הנוצרית (אלישבע)
28.12 (ב') יהודים במרחב האורבאני באירופה (אלישבע)
Elisheva Baumgarten, "Daily Commodities and Religious Identity", *Studies in Church*

History 50 (2014) 97-121

Alfred Haverkamp, "Jewish and Urban Life: Bonds and Relationships", *The Jewish of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, pp 55-67.

C. Phillip E. Nothaft and Justine Isserles, "Calendars Beyond Borders: Exchange of Calendrical Knowledge Between Jews and Christians in Medieval Europe (12th-15th Century)", *Medieval Encounters* 20 (2014): 1-37.

30.12 (ד') יהודים במרחב האורבני בארצות האסלאם (מרים)

S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 1-46 (chap. XI A 1)

מרק ר' כהן, בצל הסהר והצלב, היהודים בימי הביניים, חיפה 2001, עמ' 188-198.

(משוב שני)

1.2016.4 (ב') משפחה ומגדר באשכנז בימי הביניים (אלישבע)

מקומו של התא המשפחתי בחברה, בין הורים לילדים, נשים ואמהות, בין אבות לילדיהם, נישואים וגירושים, עגינות ואלמנות.

אברהם גרוסמן, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, 173-88, 398-458 (פרקים 4, 11).

שמחה גולדין, "המושג 'משפחה' אצל יהודי צפון צרפת וגרמניה בימי הביניים", בתוך: מ' אליאב פלדון וי' חן (עורכים), נשים, זקנים וטף, ירושלים 2001, עמ' 55-45.

א' מרקוס, טקסי ילדות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 106-141 (פרק חמישי).

1.6 (ד') משפחה ומגדר בארצות האסלאם (מרים)

המשפחה המורחבת והתא המשפחתי הגרעיני, נישואין ואהבה? פוליגמיה, אמהות ואבהות, ילדים ומתבגרים, בין אחים ואחיות, עבדים ושפחות, כיבוד הורים.

ש"ד גויטיין, חברה ים תיכונית, תל אביב 2005, עמ' 409-534.

מרים פרנקל, "שאון גלי נעורים; על התבגרות ומתבגרים בחברה היהודית בארצות האסלאם בימי הביניים", זמנים- רבעון להיסטוריה, גליון מספר 102, אביב 2008, עמ' 8-17.

Miriam Frenkel, "Slavery in Jewish Medieval Society under Islam - A Gendered perspective", in: M. Morgenstern, C. Boudignon, C. Tietz (eds.), *Maennlich und Weiblichsch uf Er Sie*, Goettingen 2011, pp. 249-260.

אברהם גרוסמן, חסידות ומורדות- נשים יהודיות באירופה בימי הביניים, ירושלים תשס"א, עמ' 63-87 (פרק שני).

מ"ע פרידמן, "ההלכה כעדות לחיי המין אצל היהודים שבארצות האסלאם בימי הביניים - כיסוי הפנים ונישואי מתעה", פעמים 45 (1990), עמ' 98-107.

11.1 (ב') עלילות דם וגירושים באירופה

י' בער, 'גזירת תתנ"ו', ספר אסף, ירושלים תשי"ג, עמ' 126 - 140

מ' ברויאר, "המוות השחור" ושנאת ישראל, בתוך: ש' אלמוג (עורך), שנאת ישראל לדורותיה, ירושלים תש"ם, עמ' 159 - 171

ישראל יובל, שני גויים בבטנך, ירושלים, תשס"א, 218-151

Jörg R. Müller, "Erez gezerah - "Land of Persecution": Pogroms against the Jews in the Regnum Teutonicum from c. 1280-1350." In *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, ed. Christoph Cluse, 245-60. Brepols, 2004.

ר' סטייסי, 'יהדות אנגליה ובעיית הגירוש', בתוך: ד' כ"ץ וי' קפלן (עורכים), גירוש ושיבה. יהודי אנגליה בחילופי הזמנים, ירושלים תשנ"ד, עמ' 9-25

G. Langmuir, *Toward a Definition of Antisemitism*, Berkeley 1990, pp. 209-236, 263-298

חיים סולוביצקי, "בין חבל ערב לחבל אדום" בתוך קידוש החיים וחירוף הנפש בעריכת י גפני וא רביצקי, ירושלים תשנ"ד, 152-149

13.1 (ד') מקרי שמד בארצות האסלאם (מרים)

מ' בן ששון, 'לזהותם היהודית של האנוסים. עיון בהשתמדות בתקופת האלמוחדון', פעמים, 42 (1990), עמ' 16-37

א' שלוסברג, "יחסו של ר' מימון, אבי הרמב"ם לאסלאם ולשמדותיו", ספונות כ', תשנ"א, עמ' 95-107.

מ"ע פרידמן, הרמב"ם, המשיח בתימן והשמד, ירושלים תשס"ב, עמ' 49-9; 84-125.

18.1 (ב') תרבות חומרית באירופה (אלישבע)

Irvin Resnick, *Dietary Laws in Medieval Christian-Jewish Polemics: A Survey*
<http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/scjr>

20.1 (ד') תרבות חומרית בארצות האסלאם

S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 226-260

סיכום (מרים ואלישבע)

תאריך אחרון למסירת מבחן הבית: 15.2.2016

Additional Reading Material:

see syllabus

Course/Module evaluation:

End of year written/oral examination 80 %

Presentation 0 %

Participation in Tutorials 20 %

Project work 0 %

Assignments 0 %

Reports 0 %

Research project 0 %

Quizzes 0 %

Other 0 %

Additional information:

